

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

İSTANBULDA ÇIKAR, AYLIK HALK
KÜLTÜRÜ BELGELERİ DERGİSİ

Ağustos 1951

İÇİNDEKİLER:

Halk Hikâyeleri	Eflâatun Cem GÜNEY
Anadolu Halka Oyunları (I)	Mahmut R. GAZİMİHAL
Âşık Sefili ile Bala Beğın Karşılaşması	Mehmet Gökalp ALADAĞ
Kitaplar Arasında: «Emrah» ın İkinci Baskısı	Cahit ÖZTELLİ
Naldöken'de Kadın ve Erkek Çalışmaları (V)	Rıza YETİŞEN
Kırım Atasözleri (I)	Mustafa BERKE
Kâtibi'nin Bilinmiyen Değişleri	Cevdet CABULAT
Yerlere Atfedilen Hikâyeler (II)	BALCIOĞLU Dr. N. Refik
Folklore Cases in This Month — Ayın Folklor Hâdiseleri: 1951 Halk Melodileri Derlemesi — Milletlerarası Musiki Konseyi — Parlamentolar Konferansı Dolayısıyla Tertiplenen Mill Oyunlar Festivali — Trakya Dansları Toplanıyor — Milletlerarası Etnoğrafya ve Folklor Kongresi — Vahit Lütfi'nin Metrukâtı	

Sayı : 25

Kuruş : 25

SAHİBİ VE YAZI İŞLERİNİ FİİLEN İDARE EDEN MES'UL MÜDÜR: İHSAN HİNÇER

Yeni Bir Belge'ye

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

ADA BİR DEFA İSTANBULDA ÇIKAR, HALKBİLGİSİ DERGİSİ
ŞİBİ VE YAZI İŞLERİ MES'UL MÜDÜRÜ: İHSAN HİNÇER
KURULUŞU: AĞUSTOS 1949

I: 25

AĞUSTOS 1951

YIL: 3 - CİLT: 2

Halk Hikâyeleri

Yazan: Eflâatun Cem Güney

«Türk Halkbilgisi Derneği» i. Kurulu Başkanı

yaylası ve her derdin devası bu hikâyeler..

★

Bir var ki, masallarımız masal analarından dinlendiği gibi; halk hikâyelerimiz de, hikâyeci aşıklardan dinlenirse, daha çok tadına varılır. Çünkü, yüzyıllardır, dilden dile, telden tele geçerek sözlü bir gelenek halinde sürüp gelen halk hikâyelerimiz, yazıya geçerken dilden, telinden kaybedeceği kadar kaybetmiş; ne dillerinde halk dilinden bir tat, ne duygularında duyguya benzer bir tel, bir kanad kalmış; kuru mu, kuru.. Yavan mı, yavan.. ama, kime ne denir! Dili olanların kalemi, kalemi olanların dili yok ki, akkâgüd üstüne çekileceği gibi kalem çekip de, donatılacağı gibi donatsın bunları!

İmdi, halk dilini, halk dilinin mimarisi sayılan halk hikâyelerini bir vatan gibi koruyacağımız günler gelmiştir. Bunları halk ağzı ve halk zevkile işleyerek, milli kütüphanemiz için değişmez, kılın dokunulmaz, demirbaş nüshalarını meydana getirmeliyiz.

Biz halk dili ve halk hikâyelerine aid otuz yıllık bir derleme ve taramadan sonra, şimdi de karınca, kaderince bu işi yapmaya çalışıyoruz. Göz nuru bahasına ortaya koyduğumuz bu toprağın masallarıyla, bu toprağın hikâyeleri az çok ağız tadıyla okunabilir, Sanatkâr yaratılışlı folklorcularımızda da böyle bir inşaat ze'ki uyandırabilirse ne mutlu bize.

Halk hikâyeleri, halkın gönül dünyasını
me, tele ge n ölmez hikâyelerdir: Âşık Ga-
o, Yanık em... İnsanlar içinde bu büyük
aşıklar gib san; destanlar içinde bunların
hikâyeleşn destanları gibi destan bulunmaz.
Zira, her çuluk bunların başından doğuyor;
Her ivelik anıların yüreğinde bitiyor; her gü-
zellik ku n gözlerinde tütüyor; daha da
hasret m ün, hasret; hamaset mi dedin, ha-
maset, ill şk mı dedin, aşk; ne ararsan var,
derde de bile.. Bu toprağın kalbi, bu topra-
ğın dili r.. Bunun için herkes bu koca hi-
kâyelerd kendini, kendi kalbini, kendi kalbi-
nin güle layan tellerini buluyor; ümid ist-
tiyenler ele, teselli isteyenler teselliye, kuv-
vet istiyenler kuvvete kavuşuyor.

Bunozu r; ölüm döşeğindeki baba:
«Bey, gün kendimi pek beğenmiyorum
oğul, da tme bir Köroğlu oku!» derse va-
rıp d' olu r Köroğlu okuyorlar.

onuruna. E; bir evin direği, bir yurdun da-
Aldı ma askere çağırılırsa, dağarcığına ga-
lik bir destan sarıp sarmalıyor da,
E vuruyorlar..

ir; yüzü örtülü delikanlılar söyle-
e talmazsa, yastıklarının altına Ya-
Aldı nı koyup yatıyorlar da, dünya evine
Nedir nı dikleri böylece malûm oluyor.

Nedir gir her gözün çırası, her gönlin

O nef
Kırk g

Ankara bölgesi halka oyunlarından: HALAY

Anadolu Halka Oyunları

- I -

Yazan: Mahmut R. GÂMİHÂL

Sıra rakı, Asım Efendiye göre, el ele veya kol kola dizilerek bir baş oyuncunun ayak ve figürlerine göre, yarım veya tam halka halinde ve çalgı eşliğiyle yapılan toplu raksa bizde eskiden verilen unumî isimdi. İstanbulda «Halka oyunları» denilmek çok sonradan tercih edilmiştir. Eski asırların saray şenliklerinde de yapılmış olduğuna Topkapı Sarayındaki nefis minyatürlerden biri delildir. Son kuvvetli bakıyeller bugün yalnız Anadolu'da vardır.

Türlü duyguları topluca yaşamak ve bazı hadiseleri taklid etmek ihtiyacından doğup asırlar arasında bir görenek haline gelen halka oyunlarına her kıtada rasgelinmiş olduğu için, menşelerini şu veya bu ülkeye hasretmeye madeten imkân yoktur.

Meselâ Fas'ta davul zurna eşliğiyle yapılan sıra oyunlarının bazı fotoğrafları nesredildiği gibi. Çin'de hâlâ emsâli vardır; M. Alfred Litzsra'dı kendi gördüğü bir Güney Çin halka oyununu şöyle anlatıyor: «Grupun ortasında bir

çalgıcı yer alıp elindeki p'ö-nya adâleti (bir çeşit mus'ık) üflüyerek eşlik eder, çaldığı hoş havanın ritimi hiç değişmiyor; çalarken oynuyor, bu esnada yer değiştirilekle beraber, zaman zaman bir ayağını ileri atıp geri çekiyordu. Çevresindeki erkekler ele tutuşup kadınlar kol kola girerek, hele halinde, ittıradla ve ayak vura vura oynuyorlar. [1] — «Çağatay edebiyatında «k'ünlerde el ele tutuşarak yaptıkları «nu» defaatle «nılmıştır. Asyadaki sırada o kadar eski ve inanışlara bağlı göstermeşelâ Hunların ateş etrafında halk raksettikleri biliniyor! — Halen Afganistan'da muzikacılığın başında öğretici çalışmakta bulunan eski talebelerimden Atakurt meraklı bir meslektaşdır; ki bir mektup yazarak oraların bazı musisiyetlerini, bu arada halka oyunlarını verdiği cevapta, aynen halaylarımızı tarzda ve davul zurna ahengiyle halka

Halk Edebiyatı:

Âşık Sefilî

İLE BALA BEĞ'in KARŞILAŞMASI

Yazan: Mehmet Gökâlp ALADAĞ

Aldı Sefilî:

O gök öz özüne durur dayaksız
Bulut öz özüne yürür yayaksız
Kurbâğadır doğan elsiz, ayaksız
Kırk gün sonra bakarsın ki eli var.

Aldı Bala Beğ:

O nedir ki suya düşer ıslanmaz
O nedir ki yer altında paslanmaz?
O nedir ki at üstünde sallanmaz?
Ara ki bulasın Âşık Sefilî.

Aldı Sefilî:

O güneştir suya düşer ıslanmaz
O altındır yer altında paslanmaz
O ölüdür at üstünde sallanmaz
Arar da bulurum acem âşığı.

Aldı Bala Beğ:

O nedir ki üç ayaklı canı yok
O nedir ki kırk ayaklı kanı yok
Yapmıştır üstadı hiç dermanı yok
Ara ki bulasın Âşık Sefilî.

Aldı Sefilî:

O saçayak üç ayaklı canı yok
O köprüdür kırk ayaklı kanı yok
Yapmıştır üstadı hiç dermanı yok
Arar da bulurum Âşık Bala Beğ.

Bundan sonra İsa Ağa diyor ki: «Ben, çok âşık karşılaşmasına rasladım, önce biri sorar diğeri cevap verir, sonra diğeri sorar ilkiniki cevap verir, şimdi de Şabanoğlu sorsun.»

Âşık Sefilî elini kulağına atıp başlıyor söze:

Aldı Sefilî:

Sefilî dünyadan eyliyor figan
Bildir ki nerede kurulur divan?
Kaçuncu deryadan göğe (nurdan) merdiven
Ara ki bulasın Âşık Bala Beğ.

Aldı Bala Beğ:

Ben de ah çekerim ederim figan
İşte buralarda kurulur divan
Birinci deryadan göğe (nurdan)
merdiven

Arar da bulurum âşık Sefilî.

Aldı Sefilî:

Toplayıp milleti hücumla gelir
İmtihan âşığı böyle mi olur?
Bu cevap sualdan geride kalır
Ara ki bulasın Âşık Bala Beğ.

Âşık Sefilî (1), Çoruh'un Yusufeli iline bağlı Okar köyünde, 1911 de doğmuş, gençliğini orada geçirmiştir. Asıl adı Mevlüt Şabanoğlu'dur. Yirmi yaşlarında âşıklığa başlamış, ötede, beride birçok türkü ve koşması dilden-dile doluşmuştur. 1939 da Sarıkamış'ta bir bakkal dükkânı açmış, halen bu işle meşguldür.

Yirmi iki - yirmi üç yaşlarında iken Kars civarındaki köylerden yağ alır, şehire götürüp satarmış. Sefilî bir gün Sarıkamış'ın Kekeç köyünde İsa Ağa'nın evinde misafirken o civarda tanınmış bir âşık olan Zelleci köyünden Bala Beğ, onunla imtihan olmak için yola çıkıyor. Kekeç köyünde İsa Ağa'nın yanına giderek: «Bize bir âşık misafir gelmiş, ele men onunla imtihan olmağa gelmişem.» diyor. İsa Ağa, misafirin bir yağ alıcısı olduğunu söylemekle beraber, (hele bir sorayım) diyerek evine gidip Mevlüt Şabanoğlu'nun arkadaşlarından onun ara sıra türkü, koşma söylediğini öğreniyor.

İki âşık İsa Ağa'nın evinde karşı karşıya geliyorlar, önce Âşık Bala Beğ sazını kılıfından çıkarıp bir iki fasıl yaptıktan sonra söze başlıyor.

Aldı Bala Beğ:

Zülfü nazeninden tel dolandırır
Yolunu şaşırmasın yol dolandırır
Düşmüş deryalara göl dolandırır
Sed' olup millete el dolandırır.

deyince Sefilî, yanındaki köylülerden yavaşca Bala Beğ'in kim olduğunu soruyor, onlar da Zelleci köyünün eski muhtarının yerine yeni seçilmiş olduğunu Sarıkamış'dan buraya geldiğini söylüyorlar. Bala beğ ilk sözünde Sefilî'ye, yanında birkaç adam çalıştırmasından dolayı: (Sed' olup millete el dolandırır) demekle onun onuruna dokunmuş oluyor.

Aldı Sefilî:

Pir elinden bâde alıp içmiyen
Kapat takıp yüce yüce uçmiyan
Evdde karısına sözü geçmiyen
Köye muhtar olmuş köy dolandırır.

Aldı Bala Beğ:

Nedir öz özüne durur dayaksız
Nedir öz özüne yürür yayaksız
O nedir ki doğar elsiz, ayaksız
Kırk gün sonra bakarsın ki eli var?

oyunadıklarını, kuzeyden göçmüş Hızarlar arasında emsâli bulunduğunu, yadili ezgi ritimlerini ve oyunun adını anlatıyor.

"En eski farsça ferhenklerde sıra raksının bilhassa iki adı görülüyor: **Destbend** ve **Pence**. İki kelimenin de aslı ve mecazi mânaları belirtiliyor. «Pence» sözü diğer marum mânasıyla türkçeye de girmişse de, bizde sıra raksı mânasını muhafaza edememiştir: ancak, doğumuzdaki sıra oyunları arasında «iki oyuncu safının karşı karşıya geçerek pence pençeye vuruluşu geri geri uzaklaşmalarından, sonra adım adım ilerleyerek tam karşılaşınca bir daha bir nevi pençeleşmelerinden, ve bunun bir çok tekrarlanmasından» ibaret meşhur bir figür vardır. İranın pence oyunu, ya böyle bir figürden, yahut da parmakların aya etrafında sıralanışını andıran bir yarım halka teşkil etmesinden adını almış olması mümkündür. **Burhan-ı Kaati** tercümesindeki tarifinden oyunun araplara da geçmiş olduğunu öğreniyoruz: «Pence... köçekler arasında sır raksı tabir olunan raksa dahi itlak olunur: birbirinin ellerine yapışıp raks ederler. *Fenzec* muarrebidir...» [2].

Anadolu Türk sıra oyunlarının, davul zurnaları, bambaska ezgi ve ritimleri ve zamanla çeşitlenmiş nice figürleriyle neden dolayı apayrı bir âlem oldukları «aynı tip oyunun eski Asyadaki şümülü» bilindikçe daha iyi anlaşılacaktır. Keyfiyet bu merkezde olduğu halde, geçen asrın Osmanlı lûgatçıları acaba neden dolayı Haley ve emsali Türk oyunlarına kitaplarında hiç yer vermiyerek sadece «hora tepmek» ten bahis açmışlardı? Ben bu işde bir nevi *tecahül-ü ârifane*, müslüman erkeklerin Haley sökmelerini hoş görmek istemeyen bir hal sezer gibi oluyorum. Elvan çelebi zaviyesiyle olan ailevi bağlılığımıza rağmen Âşıkpaşazade'nin XVI. asırda diğer bazı tarikatların «sema» larını şeytanî bulmuş olduğunu bu noktada bir kere daha hatırlatıyorum. Düşünüyorum ki, XIV. asırda fevkalâde konukseverlik gördüğü **Ahi** zaviyelerinde zevkle seyrettiği sema'ları anan hiç bir tenkidkâr kelime kullanmadığı halde, sonradan Kırım'dan Bizansa gelirken o tarafın zamanki son müslümanlık köşesinde, Sarı Saltuk zaviyesinde şahit olduğu âyin ve erkânî şeriatı uygun buluyarak tenkid ediyor.. Mahfi bir çekingenliğin eski lûgatçıları da tesir altında tutmuş olduğuna Asım Efendinin şu tercümesi delil addedilebilir: «**Destbend**: karıların kol bağına dinür. Lâal ve yakut misillü cevher-

lerden dizüp kollarına geçirirler. Ve, insan ve sair hayvanın çerge kurup halka ve daire olmasına da dinür. Ve, el ele tutup raksetmeğe de dinür ki sıra raksı dedikleridir: bir nevine **Hora** tabir ederler.» Halbuki esas metinde **Hora'nın** bahsı geçmez:

« دستبند - لعل و مروارید و امثال
آرا کونیز که زنان بر رشته کشند و بر دست
بنند و حلقه زدن مردان و جانوران باش
ایستاده ، یا شته و بمعنی دست یکدیگر
گرفتن و رقصیدن همگیت »

Asım Efendi kendi memleketi olan Antep'ten şüphesiz ki gayet iyi tanıdığı **Haley** oyununun adını pek âlâ **Hora** benzetmesi yerine kullanabilirdi.

Sarı Soltuk'un XIII. asır sonlarında **Robrica**'da yetiştirdiği **Barak** Baba ile onun yüz kadar dervişi, matruş sakallı ve gür bıyıklı çehreleri, tepesinde boynuzlar takılı keçe küllahları ile, ve boyunlarında kına boyalı çingiraklar, öküz ve koyun aşık kemikleri, azı dişleri asılı olduğu halde — böylelikle fukaraya maskara olup nefsini kırmak kaygısı içinde — oradan hareketle konak konak Suriye'ye kadar giderlerken, içlerinden bir kısmı şamanları hatırlatacak vecidli **büğü** (= raks) hareketleriyle davul, boru, dümbelek ve saireden mürekkep tabihanelerini çalıyor, seyreden ihtiyar, kadın ve çocukların korkuşmasına sebep oluyorlardı. Bu bir nevîsema kendi aralarında ne gibi bir ad taktıklarını bilmiyorsak da, hora demedikleri muhakkaktı. Arnavutlukta da taraftarlar toplanan Sarı Saltuk tarikatının âyin erkânından biri halka kurup oynamaktı.

(Sonu gelecek sayıda)

[1] A. Liétard, Au Yuan - nan: les Lo-lo P'o (p. 108).

[2] Tercümede bundan sonra kelimenin **Penceh** okunan şekline geçilerek, bunun **Penceh** muhaffefi olduğu, balık, balık ağı, zıbkın gibi mânalara geldiği anlatılıyor. Ebced hesabı ile lâkâli ve mantığı hayli bunaltan garip bir tefsir de yapılıyor! Sözlüğün farsca asılına bakınız. Çünkü tercümede Asım Efendi tariflere sık sık ilâveler yapmıştır: bu ilâveler bazan çok faydalı, bazan da şahsîdir.

Aldı Bala Beğ:

Hakkın huzurunda kurulur divan
Ana, baba göçer kopar bir figan
İkinci deryadan göğe (nurdan)

merdiven

Arar da bulurum Âşık Sefili.

Aldı Sefili:

Kör gelmiş âşıklar zârı değildir
Bu iş her ehli dil kârı değildir
O derya merdiven yeri değildir
Ara ki bulasın Âşık Bala Beğ

Aldı Bala Beğ:

Ehli dilim bu dünyada gülemem
Yer, gökten, deryadan haber veremem
Üstadım sayıldım özü dilemem
Eari bana bildir Âşık Sefili.

Aldı Sefili:

Sefili der zârla eyledim figan
Huzur-i Mahşerde kurulur divan
Beşinci deryadan göğe (nurdan) merdiven
Bari bildireyim Âşık Bala Beğ.

Bala Beğ karşılaşmada mağlup olunca — âşıkların âdeti veçhile — sazını Sefili'ye vermek istemişse de Sefili bunu kabul etmiyerek sazını geri vermiş, kendisini hoşnut ederek yolcu etmiş.

ÂŞIK SEFİLİ BİR KÖY TOYUNDA

Kekeç köyünde, İsa Ağanın evinde cereyan eden Sefili - Bala Beğ karşılaşması o civarda bütün köylere yayılmış, halk: (Bu nasıl âşık ki Bala Beği mağlup etmiş..) diye şakırmış.

Sefili ise, ertesi günü oradan kalkarak Allahuekber dağlarını aşıp Oltu'ya varmak üzere yalnız başına, bir atla yola çıkmış.

Allahuekber dağlarının tam tepesine bakıyor ki bir tarafta büyük bir kalabalık yiyip, içip eğlenmekte. Atını sürüp yoluna devam ediyor, biraz sonra at üstünde bir delikanlının: (Yolcu, dur, gitme buraya gel..) diye seslendiğini duyuyor, «belki bir yolkesicidir» zannıyla geriye dönmeyerek yoluna devam etmek istiyorsa da atlı delikanlı gelip önünü kesiyor «buyur gel gardaşım, seni toya davet ediyoruz.» Sefili bundan bir şey anıyamıyor, delikanlı anlatıyor: «Biz Karcık köyündeniz, senede bir gün ziyarete çıkar, kurbanlar keser, beraberce eğlenir, şenlik yaparız. Ziyarete iken etraftan geçen her yolcu bizim misafirimiz sayılır, onu da toya almak âdetimizdir. Sen de buyur.» Sefili her ne kadar: «Yolum uzak delikanlı, bırak gideyim.» diyor da «Eğer toya uğramadan geçip gidersen ziyaretimiz kabul

olmaz.» sözü üzerine mecbur kalıyor toya doğru at sürmeğe..

Sefili gördüklerini şöyle anlatıyor:

İndim ki çimenlik bir belde herkes ağaçların altında kol kol oturmuş: Ağalar bir yanda, delikanlılar onların biraz ötesinde, kadınlar, kızlar daha ilerde..

Beni, sevinçle karşıladılar, sakalı yarı ak yarı siyah bir ihtiyar yanında yer göstererek buyur ettiler. Biraz sonra önüne kavurma, börek, kete, yoğurt dolu bir tepsi getirdiler, yemeğe başlamadan yanımdaki ihtiyar nereden geldiğimi sordu; Kekeç köyünden geldiğimi söyledim. Bunun üzerine önümdeki tepsiyi kaldırıp bir tarafa koyarak: «Hele dur delikanlı, sana soracak bir sualim var, cevap verirken yemeğimizi helâli hoş olsun. dedi. Yanındakiler: «Bırak ağam, misafir yemeğini yesin..» dediler, o dinlemedi ve benim de: «Söz sizin» demem üzerine aldı sakallı ihtiyar: **Toprağa salmıştır çifte bacağı**
Bostancı vuruptur keskin nacağı
Kışın zemheride gitmez sığağı
Acep bu ne ola misafir yiğit?
deyince Sefili biraz düşünüyor, sonra cevap veriyor :

Yiğit olan candan sever dilberini
Şehir yerde yahşi derler berberini
Bahçeye ekerler acı biberini
Korkarım biber ola ihtiyar baba.

İhtiyar «Tamam, buldun yiğit..» diyerek yemek tepsinin önüne koyuyor. Âşık, karnını doyurduktan sonra atına atılarak yoluna devam ediyor.

KÖYLÜ KIZLARI İLE KARŞILAŞMASI

Sefili, atıyla ağır ağır Allahuekber dağına çıkarken yolda beş genç kız, bir geline raslıyor. Atını sürerek onları geçmek istiyor, fakat kızlar: «Yiğit, bize bir türkü söyle diye tutturuyorlar. Âşık Şabanoglu: «Ben türkü bilmem ki size söyleyeyim, ben bir yolcu, yolumda gerek.. cevabını veriyorsa da kızlar: Genç olan her yiğit mutlaka bir türkü bilir, bizden niye saklarsın? demeleri üzerine Sefili kızlara bakmayarak önce geline şu türküyü yakıyor:

Alekberde bir geline rasladım
Yanağında açan güller kırmızı
Başında duvağım yele bırakmış
Ayağında ipek şalvar kırmızı.

Dökmüş saçlarını taramış tel tel
Kırpışan gözleri cihana bedel

“Emrah,, in İkinci Baskısı

Yazan: Cahit ÖZTELLİ

Mersin Lisesi Edebiyat Öğretmeni

Üstad Eflâatun Cem, 1928 de neşretmiş olduğu 19. asrın meşhur şairi (Erzurumlu Emrah) ı bazı ilâvelerle yeniden bastırdı. Kıdemli folklor ve halk edebiyatı araştırmacı sayın müellife, eserini daha geniş bir şekilde yeni harflerle bastırması olmasından dolayı teşekkür ve minnetimizi söyledikten sonra, eser hakkında bazı araştırma ve düşüncelerimizi bildirmek istiyoruz. Birkaç makale devam edeceğini tahmin ettiğimiz bu tenkitlerimizde bitaraf bir görüşle sırf Türk edebiyatına naçiz bir hizmet düşüncesi rehberimiz olacaktır.

Burada, sayın müellifin kıymetli evlâdı, merhum Çetin'i hayırla yadetmeyi vicdani bir borç saymakta olduğumuzu bilhassa belirtmek isterim.

Bu birinci yazımızda rubu, asırdan beri Emrah'ın sanılan manzumeleri üzerinde durmak istiyoruz.

Emrah'ın olmıyan şiirler:

1929 da birinci tab'ın tenkidini yapan Köprülü, Emrah'ın şiirleri arasına başkalarının da karışmış olduğuna işaret etmiş ve misal olarak Gevheri'ye ait üç şiir (yeni tabıda No: 26, 181, 150) göstermişti. (Bakınız: Köprülüzade M. Fuat, Erzurumlu Emrah, s. 6.). Bunların Gevheriye aidiyeti muhakkak. Bendeki cönklerde, - ki bu cönk 17. asra aittir - bunlardan biri

Boy serviye benzer, ince, nazik bel

Kına yakmış zülüfe teller kırmızı

Giymiş ayağına çorabı, mesi

Sefiliya yakar kaşın sürmesi

Bir gülüşü ile yakar herkesi

Kuşağın sardığı beller kırmızı.

Gelin susuyor; fakat beş kızın en küçüğü

yanık bir sesle karşılık veriyor:

Ben bir ceylân idim dağlar başında

Eşi yok bir kahramana rasladım

Yaşını sorarsan on beş yaşında

Canı bedel Şahmarana rasladım

Ezelden çekerdim ah-u zârımı

Aranım bulamam yiğit yârımı

Uğruna harcadım bütün varımı

İstedğim bir hûbana rasladım.

Ben küçüğüm bilmem söz-ü sazımı

Bu dağlarda kimse çekmez nazımı

Anası büyütmüş (Gülünaz'ım)

Da şbaşında ben bir hana rasladım.

Gevheri adına kayıtlıdır. İkinci tabıda bu cihet dikkate alınarak, hiç olmazsa bunlar çıkarılsa veya aksi iddia ve isbat edilse iyi olurdu. Halbuki bunlar ve başkalarına ait şiirler de tekrar basılmıştır. Fakat ne gariptir ki, Köprülü, Gevherinin olduğunu söylediği şiirlerden, 7 No. lı (Saz şairleri Antolojisi) ne Emrah'ın olarak almıştır (Bakınız: Köprülü, Sazşairleri Antolojisi, cilt 3, s. 617), (Emrah, yeni tabıda No: 181).

Biz de bu yazımızda Emrah'ın şiirleri arasına karışmış başka kimselere ait manzumelerden bir kısmını kaydedeceğiz:

1 — Emrah'ta 18 sayılı koşma, Kerem'e ait olup hayli tahrife uğramıştır. Aksini iddia etmek güçtür. Çünkü Emrah'tan birkaç asır önce Kerem'in şiirleri cönklerle geçmiştir. Ne kadar tahrife uğradığını, reditten önce kafiye bulunmayışı da isbata kâfidir (Bakınız: Kerem ile Aslı, Maarif Kitaphanesi - 1950, s. 183).

2 — Emrah'ta 19 No. lu (Şeytan bunun nesinde) nakaratlı taşlama da Dertli'nindir. Bütün menbalar bunu te'yit ediyor. Bir çok misralar hemen aynen alınarak kit'alar artırılmış ve nakarat aynen kalmıştır. Dertli, Emrah'ın muasırı olduğundan karıştırılmış veya bir havskâr tarafından bazı ilâveler yapılırken hakiki kailini unuttuğu ve böylece yanlış zabtedil-

Ayrılma zamaınının geldiğini aşağıdaki ko-

ma ile bildirdikten sonra Sefilî:

Artık gün kavuştu hep kuşlar öter

Bu dağı aşmanın zamanı geldi

Çok vakitler geçti söz sohbet yeter

Yollara düşmenin zamanı geldi

Dağlar çiçeklenmiş menevşe kokar

Dereler çağıldar, ırmaklar akar

Durdukça bir hasret bağrımı yakar

Kırat yol eşmenin zamanı geldi .

Alekberde neler geldi başıma

Sefil' Huri kıızı girdi düşünce

Seversez Mevlâyı düşmen peşime

Beldeler aşmanın zamanı geldi.

diyerek sık ile yoluna devam ediyor.

M. G. ALADAĞ

(1) Eflâatun Cem Güney'in (Halk Şiiri Antolojisi) ne aldığı Sefilî Ali ile Âşık Sefilî'nin ilgisi yoktur.

miş. Bu taşlama birinci tabıda yoktur.

3 — 26 No. lu parça da Gevheri'nindir. Köprülü, bu cihete evvelce işaret etmişti (Bakınız: Sadettin Nüzhet, Gevheri) aynı şiir bendeki bir cönkte Gevheri adına kayıtlıdır. Ancak diğer bir cönkte bazı tanriflerle Âşık Ömer adına da kayıtlıdır.

Köprülü bir hata eseri olarak (Emrah) eserinde Gevheri'nin olduğunu söylediği bu şiiri Karşı Bahri'nin olarak almıştır (Sazşairleri Antolojisi, cilt 3, s. 560).

Murat Uraz da aynı hataya düşmüştür (Murat, Halkedebiyatı, s. 182). Yine merhum Sadettin Nüzhet (Türk Şairleri) nde Bahri adına kaydetmiştir. Halbuki evvelce kendi eserinde (Gevheri) namına kaydetmişti.

Alımet Talat bey de bu şiiri (Tokatlı Nuri) Eflâatun Cem'den alarak Emrah adına kaydetmiştir. Kıymetli araştırmacı Fahrettin Kirzioğlu da bu şiir i(Emrah ile Selvihan) hikâyesinde geçtiğine bakarak Erzurumlu Emrah'ı ve Bahri'yi reddederek Ercişli Emrah'ın olduğunu iddia etmiştir (Doğuş. Kars, Halkevi Dergisi, No: 63). Fakat, evvelce Köprülü'nün söylediği ve bizdeki vesikaya göre, Gevheri'nin olduğu bir hakikattir.

4 — 180 sayılı şiir de Kerem'indir (Kerem ile Aslı, Maarif Kitaphanesi, 1950 s. 31). Köprülü, bu şiiri vaktiyle, Erzurumlu Emrah'ın olamayacağını iddia etmiş (Bak. Erzurumlu Emrah, Lâhika 1, No: 1) fakat sonradan (Sazşairleri Antolojisi) ne almak hatasına düşmüştür. Aynı hataya P. N. Boratav da düşmüştür (P. N. E. Halkedebiyatı ve Folklor, s. 181). Hikâyesi dolayısıyla Kerem'in şiirleri diğer şairlerin eserlerine de karışmıştır. Misal olarak bakınız (Haşim Nezihî, Sümmani, İkinci baskı, Maarif Kitaphanesi, 1 No. lu şiir).

5 — 4 sayılı koşma da Emrah'ın değil Kerem'indir. Fakat basılı Kerem'lerde yoktur. Cönklerden taradığımız Kerem'in 53 manzumesi arasında mevcuttur. Bu şiiri Köprülü de Antolojisine almıştır. Gariptir ki, Eflâatun Cem'in (Halk Şiiri Antolojisi, Varlık Yayını - s. 76) da Hasan Dede (Mecnun) namına da kaydedilmiştir. Antolojideki sıraya göre Mecnun'u 18. asır şairi olarak tanıtır ki, bu iddiamızı isbata yarar. Çünkü, malûm olduğu üzere Kerem 17. asrın şairidir. Yine bu şiir Karaca Oğlana da isnat edilmiştir. (Bak S. Nüzhet, Karaca Oğlan, Dokuzuncu baskı, No. 5). Bütün bu karşılaştırma gösteriyor ki, 4. koşma Emrah'ın ola-

maz.

6 — Emrah'ın 22 No. lu koşması da değişik olarak Gevheri'ye aittir (Bakınız: Köprülü, Gevheri, ve Sadettin Nüzhet, Halkedebiyatı Antolojisi, s. 58, No: 4) Ayrıca bendeki bir cönkte de Gevheri adına kayıtlıdır.

7 — Bütün bunlardan başka (45, 63, 112, 117, 205 No. lu) şiirler de Karaca Oğlan'ındır. (Bakınız: Sadettin Nüzhet, Karaca Oğlan No: 299, 269, 339, 302).

8 — (Emrah ile Selvihan) hikâyesinin kahramanı olan Ercişli Emrah'ın şiirleri de isim benzerliği yüzünden, Erzurumlunun şiirlerine karışmıştır. Karşılaştırınız: (Erzurumlu Emrah, No: 58, 62, 151, 45, 63 - Son ikisi Karaca Oğlan' da da var) (Ercişli Emrah için: Murat, Halkedebiyatı - s. 131, 133, 134, 138).

9 — Emrah'ta 181 No. lu şiir, yukarıda işaret ettiğimiz gibi Gevheri'ye nisbet edildiği gibi, efsane kahramanı Köroğlu'nun oğlu (Lezgi Ahmed) e de nisbet edilmektedir. (Murat, Halkedebiyatı - s. 154).

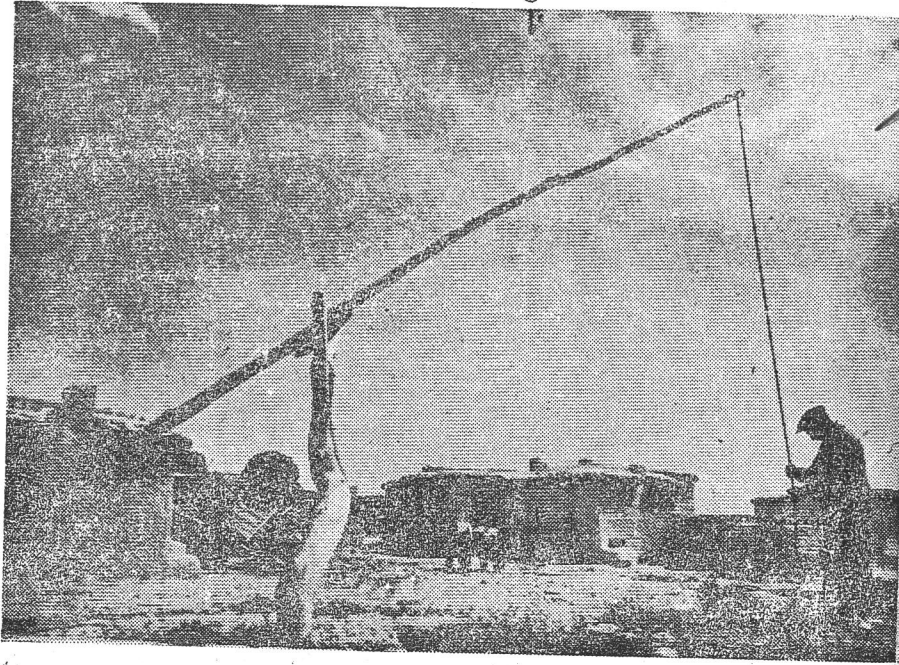
10 — Bir noktaya daha işaret edelim: Her iki tabıda bir şiir üçe bölünerek 192, 193, 194 sayılarını almış. Birinci ve üçüncüde mahlas bulunmayışı ve ikinci ile üçüncüde birinci kit'aların kafiye düzeni, bunların birinci kit'alar olamayacağını gösterir ki, üçü de aynı ayakta olduğundan bunları bir şiirin parçaları saymak yerinde olur. Bundan başka 16 ile 17 ve 71 ile 72 sayılı şiirler de aslından bölünerek dört parça gibi gösterilmiş. Doğrusu ikidir. Bu suretle şiir sayısı 210 değil 206 olacaktır.

Yukarıda verdiğimiz misaller gösteriyor ki, Emrah'ın şiirlerini esaslı bir karşılaştırmaya tabi tutmak icabetmektedir. Emrah'ın büyük şöhreti, unutulmuş bir kısım şairlerin eserlerinin kendisine mal edilmesine sebep olmuştur.

Birinci tabı için bu yanlışlıklara pek bir şey söylemek caiz değilse de aradan geçen 25 sene zarfında bol neşriyat yapılmış olduğuna göre, ikinci tabıda bu tarama yapılmış olmalı idi. Bu ihtiyacı, daha o zaman Köprülü, işaret etmişti.

Not: Yukarıdaki araştırmalardan sonra işi daha ziyade derinleştirdik ve şimdiye kadar tanıdığımız meşhur Emrah yerine orta değerde bir âşık ile karşılaştık. Bu hususu bir kitap halinde edebiyat âlemimize sunmak istiyoruz.

Eflâatun Cem Güney ve Çetin Eflâatun Güney, Erzurumlu Emrah-İstanbul Maarif Kitaphanesi, 1950. Fi. 100.

A Turkish village and a paysant pulling water from a well.

Anadoluda bir köy ve bir köy kuyusu

Folklore Cases in This Month

THE FOLK DANCES OF TRACKIA IS GATHERED

One of a Turkish national dance teacher, on be half of the ministry of Educational department, Halil Oğultürk has left to Trackia to study the Folk Dances.

Painter Şerif Baykurt who long ago is dealing with Trackia dances will join them also. The Central of study will be at Kırklareli.

INTERNATIONAL FOLKLORE AND ETHNOGRAFY

The International folklore and ethnography congress will held under the hospice of the King Adolf Güstaw. The «Türk Halkbilgisi Derneği» is also invited and one of our member who is now in Sweeden Doğan Türkkan has been appointed to attend it.

INTERNATIONAL ORIENTALIST CONGRESS

The XXIIth. International Orientalist Congress, will be held in İstanbul from 15-23 September 1951. From all over the world very known and learned people will attend to this Congress. Turkish national dances and melodies will be performed to the audience.

MINISTRY OF EDUCATION DEPARTMENT

The Ministry of Education department has collected 8.000 folk songs in 57 provinces and in additional İstanbul and Kocaeli folk songs has been recorded. After the next years meeting at Siirt, Mardin, Bitlis and Hakkâri the first activity part will be fenalized. Government concert players also will benefit out for the Congress. The members of this performance are. Musicians Halil Bedi Yönetken,

Naldöken Köyü Tahtacları: V

Kadın ve Erkek Çalışmaları

Yazan: Rıza YETİŞEN

Kadınlarla erkeklerin gündelik işleri öteden beri ayrılmış bulunmaktadır. Kadınlar erkeklerin işlerine karışmadıkları gibi, onlar da kadın işine el sürmezler. Kadınların bazı ağır işlerine yardıma kalkışan erkeği ayıplarlar. Meselâ, evi badanalamak kadının işidir. Keza, Hasanlar kuyusundan sirtında su veya tarladan ot, odun gibi şeyleri getirmek de kadının vazifelerindedir.

Kadın işleri :

Kadının sabahdan akşama kadarki işleri şunlardır: En önce evin yaşlı kadını uyarır, kahvaltıyı ve işe gideceklerin azığını hazırlar. Herkes kalkınca yatakları kadın kaldırır, ortalağı, avluyu ve avlu kapısının önünü süpürür, çöpleri küllüğe (küllük : çöplük) döker, hayvanların altını temizler; kapları yur (: yıkar). Sirtına destisini yüklenip Hasanlar kuyusuna suya gidip gelir. Evin yakacağına getirir ki bu oldukça zor bir iştir: köyden birkaç kilometre uzağa vararak çalırıp veya kalın odun, kök gibi yakacakları keser, şelek yapar, yüklenip evine getirir. Yanında erkek varsa bile, eli altmış kiloluk yükü kadın taşır; erkek de yanında kolunu asllaya sallaya gelir. Hayvanların otunu getiren gene kadındır.

Kireç çalmak (: badana yapmak) kadının işidir demistik: evin içi, dışı, tavanı, tabanı hep kireçlenir. Badana küçük el fırçalarıyla yapıldığı için eller, biihassa parmak uçları delik deşik olur, günlerce acısını çeker; bunu iyileştirmek üzere zeytin yağı sürmekle iktifa ederler.

Evlerin temizliğine gösterilen itina, üst başlarından bile üstün tutarlar. Badanalı hallerle evler ta İzmir'in kalesinden bembeyaz görünür. Çamaşır yıkamağa «don yuma» denir, çünkü don «umumiyetle giyim» demektir: meselâ, bayram ve şenliklerde giyinmeğe «donan-

Muzaffer Sarısözen and is the teknitien Rıza Yetişen.

CONFERENCE OF PARLEMENTS

The Conference of Parlements will begin in the 30th of August and finish the 5 th of September 1951 The Turkish student federation has arranged 4 days festival. Already many groups have arrived from all over Turkey who will perform folk dances and sing their national folk songs.

mak denir; Çocuğumu donattım. — Gız öyle donanmış ki, nur topu gibi olmuş.. Umumiyetle çamaşır yıkama günlerinde kendileri de yıka-

Üstte: Şarban (Şcriban) teyze eve su getiriyor, altta: evine çalı-çırptı getiren bir genç kız

nurlar; takriben on, onbeş günde bir hamam yapılmış olur.

Ekmeğini, yemeğini yapan kadın olduğu gibi, bağ ve bahçesinde çalışan da odur. Fakat kadınlar gündeliğe gitmezler, bazan komşulara imeciye giderlerdi. Yeni geçim şartları bu hali değiştirdi: şimdi onlar da gündeliğe gitmeğe-

Burası

395

Solda: Odun kesen delikanlılar, sağda: Evinin pekmezini yapan bir kadın

mecbur kalıyorlar. O kadar ki, en ağır iş olan kireç ocaklarında bile çalışıyorlar. Bu arada başlıca işler de görüyorlar.

İşten dönen erkeği soyamak, onun ayaklarını, elini, yüzünü yumak hep kadına aittir. Akşam sofrayı hazırlar, kaldırır, yatakları yazar (: yayar), ve en geç o yatar.

Erkek İşleri :

Yaş derecesine göre kendiliğinden farklar olur. Para kazanıp evin geçimini sağlayan erkektir. Sabanan (: sabahleyin) erkek kalkar ve gayfaltı (: kahvaltı) edip ağızını alarak işe gider; bir daha ta akşam vakti eve döner. Onların vakit ölçüsü güneştir: güneşle işe başlar, güneşle dönerler. El, yüz, ayak yıkandıktan ve yemek yenildikten sonra biraz dinlenmek üzere çokluk kahveye çıkarlar. Dokuz, on sularında yatmağa dönerler. Tatil zamanları dışında kahvede pek az kişi bulunur. Eskiden cuma tatillerinde iş görmemiye pek dikkat e-

ABONELERİMİZE

Dergimiz bu 25 inci sayı ile 3 üncü neşriyat yılına girmiştir.

Abonelerimizin 3 lira olan yıllık abone bedellerini göndermelerini rica ederiz.

dilirdi. Şimdi, tatil günü pazar'a döndüğü için biraz da hayat şartlarının güçleşmesi yüzünden tatil gününde de çalışılmaktadır.

Onların geçim kapısı odun işleridir. Ekseriya delikanlılar eşekleriyle dağa gidip odun keser ve getirirler. Daha yaşlılar arabayla sehirlere bu odunları satmaya giderler. Tarla, bağ ve zeytinlik işlerine çok yaşlılar bakar. Ekseriyet gündelikçilikle geçinirler. Kireç yakmak, kuyu kazma, yapı işleri, bağ ve bahçe işleri gibi çalışmalar erkeklerin başlıca meşgaleleridir. Hayvanlara bakmak müşterek olabilir. Evin kazanç vasıtası olan hayvana herkes itina gösterir; onları beslemeye kendi boğazlarından belki de daha fazla dikkat ederler; aç ve susuz bırakılmamaları başlıca kaygılarıdır. En çok eşek, beygir (at deyince binek hayvanını hatırlarlar), inek, pek az öküz, kedi, köpek, ve tavuk beslerler. Koyun, keçi, camız, deve, kaz ve hindi beslemezler. Hayvan yiyecekleri haricinden alınır. Bütün nakliye işleri hayvan ve arabalarla yapılır. Arabaları iki tekerlekli ve çok yüksek olup, tek beygir çeker. Bu arabaları olduğu gibi, çift ve pulluğu da erkekler sürer.

Kadın ve erkek işleri kıyaslanacak olursa iki tarafın da aynı derecede iş görüp emek harcadıkları anlaşılır.

Rıza YETİŞEN

Kırım Atasözleri

— I —

Toplayan: Mustafa BERKE

ÖNSÖZ

İki ay kadar evvel dergimize değerli bir etnografadan mektup geldi. Bu mektupta, Kırimdan hicret eden Mustafa Berke adında bir mültecinin kendisine mektup yazarak 2.000 kadar Türk Kırım Atasözü toplamış olduğunu bildirdiği, mümkünse verdiği adrese giderek kendisini görmemiz tavsiye olunuyordu.

Bu tavsiye üzerine Mustafa Berke ile görüştük. Bize hayatını kısaca şöyle anlattı: Kırimda Kefe şehrinde 1881 de doğdum. Babam ticaretle iştigal eden Hasan Kurdiyef'tir. Sekiz senelik ilk tahsilimi Kefe'de yaptım. Petesburg (Leningrad) Tıp Fakültesinin 3 üncü sınıfına kadar okudum. 1914 de birinci dünya savaşının çıkması üzerine tahsilimi yarıda bırakarak Sadri Maksudî'nin teşkilatlandığı Kırimdan İsmail Casıralı, Baküdan Takiyef, Hayat mecmuası sahibi Ali Merdan Topçubaşof, Çelebi Can Çelebiyef, İdil-Uraldan Vakit gazetesi sahibi Fatih Kerimof ile birlikte (Rusya Müslümanları yaralılarına ilk yardım) teşkilatında çalıştım. 1917 ihtilali esnasında Kırım Kurultayının ve Kırım Müslüman komitesinin teşkilatlanmasında ağır vazifeler deruhte ettim. 1918 de Bolşevikler Kırimı işgal ettiler. O tarihten 1941 e kadar muhtelif müesseselerde muhasib ve küçük memur olarak çalıştım. 1941 de Almanlar Kırimı aldılar. O zaman (Azat Kırım) gazetesini çıkarmaya ve başmuharrirliğini yapmaya başladım. Rusların Kırima tekrar dönmeleri üzerine, Almanlarla birlikte terki diyar ettim. Berlinde (Azat Kırım) 1945 e kadar çalıştım.

Bu arada boş durmamış, öteden beri bin bir emekle topladığım 4.000 Türk Atasözünü bastırma imkânlarını aramaya başlamıştım. Fakat maalesef bu mümkün olmadı. Bir mülteci arkadaşım, bu kıymetli eserimi habersizce alarak Amerikaya gitti. Tekrar oturdum, bu defa ancak uzun süren bir çalışma sonunda gördüğümüz bu 2.000 e yaklaşan Atasözlerini tesbit ettim. Bunların ekserisi Türkiye Türkçesinde de aynen yaşamaktadır. Atasözlerimizin değeri

çok büyüktür. Türk halkı, lâkirdılarında Atasözünü koşmadan olmazlar.

Mustafa Berke (Kurdiyef), 1945 den 1950 ye kadar kamplarda bir hayli acı çektikten sonra 1950 senesinin 30 Ağustosunda bir bayram günü, sevinç gözyaşları dökerek 136 arkadaşı arasında kabile başkanı olarak Anayurda kavuştuğunu, bu suretle artık ölse de bir beis olmadığını söyledi.

Mumailayhin tesbit ettiği Atasözlerini kendi tertibine göre ve Türkiye Türkçesile izahlı ve notlu olarak vermiye başlıyoruz.

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

I.

Allah diyen aç kalmaz.

Abadanı Abla taz. (1)

A (2) başı taşa, A taşı başa.

Acele işe şeytan karışır.

Acele kalkan zararlı oturur.

Acı badem kurabiyesi.

Acı patlıcanı kırağı çalmaz.

Acısı tepemden çıktı.

Acı söyliyeni, dost ta dinlemez.

Acıyanı gider, kıcıyanı (3) gelir.

Acıya tatlı verilmez.

Aç ayı oynamaz.

Aç kaldığına ağlama, tok olduğuna kuvanma.

Aç gegirir, tok sekirir.

Aç gözlü dayı çocuğu.

Aç gözünü, açarlar gözünü.

Aç gözünü, yum gözünü, Kurindalda (4) gör özünü.

Açık kapıyı kapama, kapalı kapıyı açma.

Açından ölgenin, mezarı yok.

Aç kadriyi, (halini) tok bilmez.

Aç kurt aslana bile saldırır.

Açlığı açlar çeker.

Aç ne yemez, tok ne demez.

Aç mı oynatma, tok mu tepretme.

Açtı ağzını, yumdu gözünü.

Acuvundan (hiddetinden) ateş öksürür, alev püskürür.

Adam abdalsa, bu çok sürer. (5)

Adam adamla ulaşır (koklaşır).

Adamakla mal bitmez, Hak sakiasın vermeden.

Kâtibinin Bilinmiyen Deyişleri

Yazan: Cevdet CANBULAT
Düzce Ortaokulu Türkçe Öğretmeni

Kâtibi, Aşık Ömer, Karaca Oğlan ve Gevheri gibi 17. yüzyıl halk şairlerinin en tanınmışlarındandır. Ele geçen her cönkte onun da bir veya bir kaç deyişine raslanır. Evliya Çelebi de Seyahatnamesinin I. ve II. cildinin muhtelif yerlerinde Kâtibi ismini de zikretmektedir. Bu haller Kâtibinin, 17. yüzyılda sazı ve sözü ile meydanı dolduran şairlerden biri olduğunu ispat eder. Deyişlerinde geliştirilen rengârenk tema ve iyimsen hava ona hiç şüphesiz yaygın bir ün sağlamıştır.

Kâtibi, klasik edebiyatın tesiri altında kalmıştır. Aşık Ömer, Gevheri ve Kuloğlu gibi bu alanda da kalem oynatmıştır.

Aruzun en çok tekrarlı Failâtün, failâtün,

Adam kıtlığında, horoza da Süleyman paşa demişler.
Adam kuş gibi, Tanrı bakışı ile geçinemez.
Addini bilmiyen, akmaktır.
Adetimidir ederim, ağlaya ağlaya giderim (Kız).
Adette dinin yarısıdır.
Adın çıkacağına, canın çıksın.
Aftos piyos, iki tavuk bir horoz.
Ağaç yaş iken iğilir.
Ağacı sabur iğir.
Ağalar dövüşürken, ırgatların başı paralanır.
Ağanın canı, kadının elindedir.
Ağacın kurdu içindedir.
Ağacı yaprak araştırır, insanı giyim.
Ağaçtan maşa olmaz.
Ağlamıyan çocuğa meme vermezler.
Ağır bastıkça, yengil (: yeğn (: hafif) kalkar.
Ağırımıyan başa, yağlık bağlama.
Ağırımıyan başa, yastık istemez.
Ağlamıyan sevincin de kadrini bilmez.
Ağzına hak girer, bok çıkar.
Ağzına su almış gibi durur.
Ağzında diş kalmamış, kıçında (6) kırtış.
Ağzında bakla ıslanmıyor.
Ağzından bal damlıyor.
Ağzından baklanı çıkar.
Ağzını bıçak açmıyor.
Ağzının sarısı gitmemiş.
Ağzınla kuş tutsan da nafile.
Ağzına şeytan tükürmüş.

failâtün, failün» gibi cüzüllerinde oldukça mühim bir yektün tutan deyişleri vardır. Bu da onun tahsil görmüş bir şair olduğunu göstermektedir.

Sadettin Nüzhet Ergun, Kâtibinin, deyişlerini ekseriyetle «5. er bendli vücuda getirdiğini yazmaktadır. Kâtibinin şimdiye kadar ele geçmiyen şu deyişi gerçekten «5. bentlidir. 6+4 üzerine yazılmıştır:

Hubluğuna yoktur senin bahane,
Metheylesin seni diller meleşim.
Gelmemiştir senin mislin çihane,
Açılmış yüzünde güller meleşim

Servidir kametin, kemandır kaşın,
Aşıklara cevri cefadır işin.

Ağzı yetse, öz (: kendi) kulağını kapacak.
Ağzı var, dili yok.
«A» (: haydi : Ha) demek, bir iş bitirmek demektir.
Ahlapın (: ahlal) iyisini, ayı yer.
Ahmak sılatan yağmur.
Akacak kan, damarda durmaz.
Ak akça, kara gün içindir.
Akarı yok, kokarı yok.
Ak bacak, kara bacak, hamamda belli olur.
Akıl akıldan üstündür.
Akıllı dinler, akılsız güler.
Akılları pazara çıkarmışlar da, gine her kim
öz (: herkes kendi) aklını alğan (: almış).
Akıllı doğacağına, bahtlı doğmalısın.
Akılı yoğun, zevki artık olur.

(Devam edecek)

(1) Abadan = ileri gelen, Abla = Abdullahın kısaltılmış şekli, taz = kel (ileri gelen Kel Abdullahtır).

(2) A = Ha (Ha başını taşa vur, ha taşı başına).

(3) Kıcıyan = Kaşıyan (mecaz olarak).

(4) Kurindal = Kırında yolcuların uğradığı bir küçük meskûn durak.

(5) = abdal olan akıllanmaz.

(6) Kırtış = İşlenmemiş, saban görmemiş sert toprak, (mecaz olarak sertlik, adale kalmamış, etleri gevşemiş, pörsümüş).

Hokkadır dudağın, incüdür dişin,
Leblerinden akar ballar meleşim.

Aşıkların gelür seni görmeğe,
Ayağın tozuna yüzler sürmeğe .
Kıldır karşında divan kurmağa,
Bencileyin nece kullar meleşim.

Vade yetüp ecel canım açmadan,
Can bülbülü ten bağundan uçmadan,
Sarılalım güzelliğin geçmeden,
Dolalım boynuma kollar meleşim

Felek bizi gurbetliğe salarsa,
Çeşmimize kanlı yaşlar dolarsa,
Hasretinle dertli sinem delerse,
Acep nice olur haller meleşim.

Kâtibi der aduvtardan kaçmazın,
Kadrimi bilmiyene, sırrım açmazın.
Serimden geçerim, senden geçmezim,
Ko ne derse desin eller meleşim (1)

Sadettin Nüzhet Beyin eserinde Kâtibinin bütün deyişleri bent veya beyit adedine göre sıralanırken şu rakamlar verilmektedir:

5 bentli 42-4 bentli 15-8 bentli 2-3 bentli 1-4 beyitli 2 deyiş.

Sayılan bu 62 deyiş arasında 6 bentli hiç bir deyişe rastlanmamaktadır. Kâtibinin hiç ele geçmiyen şu deyiş ise 6 bentli ve 4+4 hece iledir :

Süzülüp kandan gelirsin
Boyu selvi dal efendim?
Yüzün gördüm oldum Mecnun,
Ya nic'olur hal efendim.

Benim yârim genceciktir,
Boyu selvi inceciktir.
Hişimaktan goncaciktir ,
Boyu uzun dal efendim.

Ben yarime varmaz oldum,
Hatırcığım sormaz oldum.
İnce belin sarmaz oldum,
Sarılalım gel efendim.

Dostum bana varmam demiş,
Hatırcığım sormam demiş .
Şeftaililer vermem demiş,
Vermez isen gel efendim.

Kaşlarını yay eylemiş,
Kırpığını ek eylemiş.
Sinemi nişan eylemiş,
Deler isen gel efendim.

Ak göğsünde vardır mikras,
Lütfeylemiş, bize bir az.

Dudağı turfanda kiraz,
Gel emeyim bey efendim.

Kâtibi aruzla yazdığı deyişlerle divan şairlerine son derece benzemeğe özenmiştir. Fakat Gevheri gibi onun da asıl başarılı deyişleri hece ile yazdığı koşma semaileridir. Gevheri'nin, Kuloğlunun da Kâtibinin tesiri altında kaldığı muhakkaktır. Gedâin de Kâtibiye birçok nazireler yaptığını biliyoruz. İntimal ki, Beşiktaşlı bu derya gibi şair de Kâtibinin tesiri altında kalmıştır.

Şimdi Kâtibinin ele geçmemiş bir deyişini daha veriyoruz. Bu deyiş Sadettin Nüzhet Beyin eserinde 54. sayfadaki 56 No. 1 deyişe benzemekte ise de bu da ayrı bir deyiştir:

Sağ ol yârim sevmez isen,
Ben seni sevdiğim yeter.
Geçüp selâm vermez isen,
Gül yüzün gördüğüm yeter.

Siyahır kırpığın, kaşın,
Mevlâm uzun etsün yaşın,
Beni görüp salma başın,
Derdinden öldüğüm yeter.

Mailim göğsün ağına,
Bülbülüm hüsnün bağına,
Şenin aşkın tuzağına,
Bend olup kaldığım yeter.

Ruz-i şep ahile zarım,
Göklerde dinlenir daim.
Çün ağlamak oldu kârim,
Bir kerre sardığım yeter.

Görünce rıhların balın,
Emsem dudağının balın.
İstemem dünyamın malın,
Sen benim olduğun yeter. (1)

Halkbilgisi araştırmaları ilerledikçe Kâtibinin değeri hakkında yepyeni ip uçları ile, daha bilinmiyen bir çok deyişlerinin ele geçeceği şüphesizdir.

Cevdet CANBULAT

(1) Cönkteki asıllarından ayrılmamağa dikkat edilmiştir.

(1) Bu deyiş de Sayın Fuat Köprülünün Gevheri adlı eserinde Gevheri üzerine kayıtları olduğu 75 No. 1 deyiş ile Rahmetli Sadettin Nüzhet Ergunun Kâtibi adlı eserinde Kâtibi üzerine kayıtları olduğu 8 No. 1 deyiş çok benziyor. Eda, ahenk ve akıcılık aynı. Ancak, bu deyiş 4+4 ile diğerleri se 6+5 ile yazılmıştır.

1951 HALK MELODİLERİ DERLEMESİ — MİLLETLERARASI MUSİKİ KONSEYİ TOPLANTILARI — PARLAMENTOLAR KONFERANSI — TRAKYA DANSLARI TOPLANIYOR — MİLLETLERARASI FOLKLOR VE ETNOGRAFYA KONGRESİ — VAHİT LÜTFİNİN METRUKÂTI

1951 HALK TÜRKÜLERİ DERLEMESİ

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 1937 den beri her yıl Anadolu'da yaptırılmakta olan Halk Türküleri Derlemesine bu yıl 58 ve 59 uncu vilâyetler olarak Kocaeli ve İstanbul'da devam edilmiş, müzisyen Halil Halil Yönetken ile Muzaffer Sarısözen ve teknisyen Rıza Yetişer'den mürekkep olan Devlet Konservatuvarı derleme heyeti, adı geçen iki vilâyette yüzü mütecevaz halk ezgisini plâğa almıştır. Kocaeli ilçelerinde, bilhassa Geyve, Kandıra, Hendek'de, Akyazının Yuvalak köyünde, İstanbul ilçelerinde ve İstanbul içinde yaşlı yerli İstanbullulardan eski, orijinal türküler, eski sema kahvelerinin son yaşayan sanatkarlarından, eski sema, divan, koşma ve mani örnekleri, cıgırma havaları, Sulukulede, Üsküdar'da Selâmsızda düşün havaları, güreş ve koşu havaları, kayıt ve bu arada Sermet Muhtar Alus'un annesinin ve edip Ercüment Ekrem Talunun okuduğu eski İstanbul türküleri de zapt edilmiştir. Ayrıca Adapazarında, Saryarda eski Rumeli muhacirlerinden Tuna boyu, hamaset türkülerini Buğdan ve İbraili terennüm eden (Genç Osman) varyantları, Budin ve savaş türkülerini, Yalovanın Güney köyünde eski Kafkasya göçmenlerinden Komuz ezgileri plâğa kaydolunmuştur.

Bugüne kadar Ankara Devlet Konservatuvarı arşivinde toplanmış olan ezgilerin sayısı sekiz bini çok geçmiştir. Gelecek yıl Mardin, Siirt, Bitlis ve Hakkâri vilâyetlerinde yapılacak çalışmalarla bu şekildeki derleme sona ermiş bulunacaktır. Bilginler tarafından yapılacak terkihi çalışmalarla her şeyden önce Türk halk müziğinin umumî mahiyetini meydana çıkarmağa vasıta olacak olan bu binlerce ezginin en uygun notasyon ile ve tamamile ilmi bir şekilde biran evvel tesbit edilmesi temenni olunur.

BEYNELMİLEL MUSİKİ KONSEYİ TOPLANI

«Beynelmîlel Musiki Konseyi» nin Paris'teki üçüncü toplantısına katılmak üzere çağırılmış olan kompozitör Bay Adnan Saygun, 16 ve

20 Temmuz oturumlarında bulunduktan sonra memleketeye dönmüştür.

Üç yıl için bu defa yalnız altı esas aza seçilmiş olup Bay A. Saygun da bu aradadır. Yirmi seçmenin 14 reyini alan M. R. Manuel yine başkan kalmış, B. A. Saygun'a 13 rey verilmiştir. Genel sekreter M. Cuvelier (Belçikalı), M. Paumgartner (Avusturyalı), M. Baud - Bovy (İsviçreli) ve diğer iki bilgin, daha az reylerle esas kadroda kalmışlardır.

Kararlaştan maddeler arasında plâğa alınmak ve basılmak suretile kompozitörlerin eserlerinin tanıtılması, ve diğer bazı müzikoloji meseleleri vardır; musiki folkloru ile alakalı ihtiyaçlara temas edilmiştir: Ezcümle, halk musikisinin gençliğe ve okul öğrencilerine her yerde tanıtılmasına yarıyacak altı ciltlik bir nota külliyyatının çıkarılması karara bağlanarak, bu ikinci iş, merkezi Londra'da bulunan, «Beynelmîlel Halk Musikisi Konseyi» ne havale olunmuştur. Müzikoloji ve folklor için umumî, bibliyografik ve izahlı bir katalogun hazırlanıp bastırılması da karar altına alınmıştır. Bay A. Saygun'un, esaslı yardımlarını tak-tiren esas azalığa üstün alakayla seçilmesini dergimiz de memnuniyetle karşılar.

PARLAMENTOLAR KONFERANSI

İstanbul'da 30 Ağustos 1951 den 5 Eylül 1951 tarihine kadar devam edecek olan Parla-mentolar Konferansı münasebetile Türkiye Talebe Turizm Teşkilâtı tarafından 31 Ağustos ve 1, 2, 3 Eylül günlerinde Açık Hava Tiyatrosunda hergün saat 21 de başlamak üzere «Türk Millî Oyunları Festivali» tertiplemiştir. Festivalin muvaffak olabilmesi için memleketimizin her tarafından ekipler getirilmiş bulunmaktadır.

TRAKYA MİLLÎ DANSLARI TOPLANIYOR

Millî Eğitim Bakanlığı adına Devlet Konservatuvar Millî Danslar Öğretmeni Halil Oğultürk, Trakya millî oyunlarını tesbit ve derlemek için 5 Ağustosta Trakya'ya hareket etmiştir. Kendisine Trakya millî oyunlarıyla ötedenberi meşgul olan Kırklareli ortaokulu resim öğretmeni arkadaşımız ressam Şerif Bay-

TÜRK FOLKLOR ARASTIRMALARI

İSTANBULDA ÇIKAR, AYLIK HALK KÜLTÜRÜ BELGELERİ DERGİSİ

Eylül 1951

İÇİNDEKİLER:

XXII. Müsteşirler Kongresi Prof. Dr. FINDIKOĞLU Z. Fahri
Anadolu Halk Oyunları (II) Mahmut R. GAZİMİHAL
Âşk Ömer'in Ustası Şerifi Cahit ÖZTELLİ
Uygur Halk Dansları Sadık UZUNOĞLU
Trakya Elishemeleri ve İncelemelerindeki Güçlükler Şerif BAYKURT
Türkülerimiz: Yurdun Dört Bucagından Sesler Behçet Kemal ÇAĞLAR
Kitaplar ve Şahıslar: Bir Monografi Tahriri (II) ... Hikmet DİZDAROĞLU
Ardahan Havalisinde Halk Hekimliği İlaçları Dr. N. E. BALCIOĞLU
Makedonya Folkloru: Dilektaş, Babutaşı, Hacatlıtaşı (VII) ... İ. GÜKÇEN
«Millî Eğitim Bakanlığı Halk Melodileri Derleme Heyeti» nin, «Türk Kalk-
bilgisi Derneği» ni ziyareti

Sayı : 26

Kuruş : 25

BAŞLIĞI VE YAZI İŞLERİNİ FİİLEN İDARE EDEN MES'UL MÜDÜR: İHSAN HİNÇER